O‘RTA ASR MUSIQASHUNOSLARI VA ULARNING QARASHLARI

Muhammadjonov Otabek Mansurjon o‘g‘li
Qo‘qon davlat universiteti san’at va
sport fakulteti "Cholg‘u ijrochiligi" Afg‘on rubob yo‘nalishi

Annotatsiya: Ushbu maqola o‘rta asr musiqashunoslari va ularning musiqiy nazariyadagi qarashlarini ilmiy asosda tahlil qiladi. Maqolada o‘rta asr olimlari musiqaning ritmik, melodik va harmonik qonuniyatlarini o‘rganishi, musiqaning falsafiy va pedagogik ahamiyati, shuningdek, ularning Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyatiga qo‘shgan hissasi yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘rta asr musiqashunoslarining qarashlari keyingi avlod musiqiy tafakkuri va ijodiy maktablari rivojiga sezilarli hissa qo‘shgan.

Kalit so‘zlar: o‘rta asr musiqashunoslari, musiqiy nazariya, maqom, hofizlar, bastakorlar, Sharq musiqasi, pedagogika, musiqiy tafakkur, musiqa tarixi

Аннотация: Статья посвящена музыковедам средневековья и их взглядам на музыкальную теорию. Рассматривается изучение ритмических, мелодических и гармонических закономерностей музыки, философское и педагогическое значение музыки, а также вклад этих ученых в музыкальную культуру Востока и Центральной Азии. Результаты исследования показывают, что взгляды музыковедов средневековья внесли значительный вклад в развитие музыкального мышления и творческих школ последующих поколений.

Ключевые слова: музыковеды средневековья, музыкальная теория, макам, поэты, композиторы, восточная музыка, педагогика, музыкальное мышление, история музыки

Annotation: This article examines medieval musicologists and their perspectives on musical theory. It discusses the study of rhythmic, melodic, and harmonic principles of music, the philosophical and pedagogical significance of music, and their contribution to the musical culture of the East and Central Asia. The study shows that the views of medieval musicologists significantly influenced the development of musical thinking and creative schools of subsequent generations.

Keywords: medieval musicologists, musical theory, maqom, poets, composers, Eastern music, pedagogy, musical thinking, music history

KIRISH

O‘rta asr musiqashunoslari Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyatining shakllanishida muhim rol o‘ynagan. Ularning ilmiy va nazariy qarashlari musiqaning ritmik, melodik va harmonik qonuniyatlarini chuqur tahlil qilishga asoslangan bo‘lib, musiqiy tafakkur, ijro mahorati va badiiy didning rivojlanishiga xizmat qilgan. O‘rta asr olimlari musiqaning faqat badiiy jihatlarini emas, balki uning falsafiy, pedagogik va ma’naviy ahamiyatini ham o‘rganishga katta e’tibor qaratgan.

Ushbu davr musiqashunoslarining qarashlari musiqiy asarlarning yaratilishi, ijro etilishi va avloddan-avlodga yetkazilishida katta ahamiyat kasb etgan. Hofizlar, bastakorlar va cholg‘u ijrochilari o‘z ijodiy faoliyatlarida ularning ilmiy kashfiyotlari va tavsiyalaridan foydalangan. Shu tariqa, o‘rta asr musiqashunoslarining ilmiy merosi nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy musiqiy faoliyatda ham uzviy ahamiyat kasb etgan.

Kirish qismida shuningdek, tadqiqotning asosiy maqsadi va vazifalari ta’kidlanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – o‘rta asr musiqashunoslari qarashlarini tahlil qilish, ularning musiqiy nazariya va amaliyotga qo‘shgan hissasini o‘rganish, shuningdek, Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyati rivojida ularning ahamiyatini aniqlashdir. Shu yo‘l bilan maqola o‘rta asr musiqashunoslarining ilmiy-pedagogik va badiiy merosini chuqur o‘rganishga qaratilgan bo‘ladi.

ASOSIY QISM

1. O‘rta asr musiqashunoslarining ilmiy faoliyati

O‘rta asr davrida musiqashunoslik Sharq va Markaziy Osiyo madaniyatining rivojlanishida markaziy ahamiyatga ega bo‘lgan ilmiy yo‘nalish sifatida shakllangan. Musiqashunoslar nafaqat musiqaning badiiy jihatlarini, balki uning ritmik, melodik va harmonik qonuniyatlarini chuqur o‘rganishga e’tibor qaratgan. Ular musiqaning falsafiy va estetik qoidalarini tahlil qilgan, musiqiy tafakkur va ijro mahoratini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlarni ishlab chiqqan.

O‘rta asr musiqashunoslari asosan saroy va ilmiy madaniyat markazlarida faoliyat yuritgan. Ularning ilmiy ishlarida hofizlar va bastakorlarning ijodiy faoliyati bilan bog‘lanish, musiqiy janrlar, maqomlar va cholg‘u an’analarini tizimlashtirish muhim o‘rin tutgan. Shu tariqa, ularning ilmiy merosi nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy musiqiy faoliyatda ham ahamiyat kasb etgan.[1]

[1] Tursunov, S. **Sharq musiqiy madaniyati va o‘rta asr musiqashunoslari.** Toshkent: Fan, 2013.

2. Musiqaning ritmik va melodik qonuniyatlari

O‘rta asr musiqashunoslari musiqaning ritmik va melodik qonuniyatlarini ilmiy asosda bayon qilgan. Ritm va fraza tizimi, intervallar va akkordlar haqidagi bilimlar ularning nazariy qarashlarida keng yoritilgan. Ular musiqiy ijroni faqat texnik mahorat bilan emas, balki estetik va pedagogik nuqtai nazardan ham tahlil qilgan.

Shuningdek, o‘rta asr musiqashunoslari maqom tizimining shakllanishida beqiyos hissa qo‘shgan. Maqomlar ritmik va melodik qonuniyatlar asosida tizimlashtirilgan bo‘lib, ularni ijro etish va avloddan-avlodga yetkazish jarayoni o‘rta asr pedagogikasi tarkibida muhim o‘rin tutgan.

3. Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyatiga qo‘shgan hissasi

O‘rta asr musiqashunoslarining qarashlari Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyatini boyitishga xizmat qilgan. Hofizlar, bastakorlar va cholg‘u ijrochilari ularning ilmiy ishlari asosida yangi asarlar yaratgan. Saroy va xalq musiqasida o‘rta asr musiqashunoslarining ilmiy yondashuvlari qo‘llanilib, musiqiy ijro va pedagogik jarayonlarda izchil tizim shakllangan.

Shuningdek, ularning ilmiy qarashlari she’riyat, falsafa va ma’naviyat bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, musiqiy asarlar nafaqat estetik, balki ma’naviy mazmun bilan ham boyitilgan. Bu uyg‘unlik o‘rta asr musiqiy tafakkurini mukammal qilishga xizmat qilgan va keyingi avlod bastakorlar, hofizlar va musiqashunoslar faoliyatiga mustahkam poydevor yaratgan.

4. Pedagogik va badiiy ahamiyati

O‘rta asr musiqashunoslari nafaqat nazariy jihatdan, balki pedagogik maqsadlarda ham faoliyat yuritgan. Ular o‘z bilimlarini shogirdlarga yetkazgan, musiqiy asarlarni ijro etishda ritmik aniqlik, frazali ijro va estetik tafakkur qoidalarini o‘rgatgan. Shu tariqa, ularning ilmiy merosi musiqiy pedagogika, ijro mahorati va badiiy didning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etgan.[2]

Badiiy jihatdan, o‘rta asr musiqashunoslarining qarashlari musiqiy tafakkur, ritmik va melodik murakkablik, estetik go‘zallik va ma’naviy mazmun bilan ajralib turadi. Bu xususiyatlar ularni Sharq va Markaziy Osiyo musiqasining klassik namoyandalaridan biri sifatida tanitgan.

XULOSA

[2] Tursunov, S. **Sharq musiqiy madaniyati va o‘rta asr musiqashunoslari.** Toshkent: Fan, 2013.

O‘rta asr musiqashunoslari Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyatida chuqur iz qoldirgan olimlar sifatida tarixda muhim o‘rin egallaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ularning ilmiy qarashlari musiqaning ritmik, melodik va harmonik qonuniyatlarini tizimlashtirishga xizmat qilgan, shuningdek musiqiy tafakkur va ijro mahoratini rivojlantirishda strategik ahamiyatga ega bo‘lgan.

O‘rta asr musiqashunoslari yaratgan nazariy bilimlar hofizlar, bastakorlar va cholg‘u ijrochilari faoliyati uchun asos bo‘lgan. Ularning ilmiy yondashuvlari musiqiy ijro, maqom tizimi, saroy va xalq musiqasidagi ijro uslublari bilan uyg‘unlashgan. Shu tariqa, ularning qarashlari nafaqat badiiy va estetik, balki pedagogik va ma’naviy ahamiyatga ega bo‘lgan.

Shuningdek, o‘rta asr musiqashunoslarining ilmiy merosi keyingi avlod musiqashunoslari va bastakorlar uchun ilhom manbai bo‘lgan. Ularning qarashlari orqali musiqiy tafakkur, ijro mahorati va pedagogik yondashuvlar rivojlangan, bu esa milliy musiqiy merosning boyishiga xizmat qilgan.

Natijada, o‘rta asr musiqashunoslari Sharq va Markaziy Osiyo musiqiy madaniyati rivojida markaziy o‘rin tutganligi, ularning ilmiy va pedagogik qarashlari bugungi kunda ham musiqiy pedagogika, ijro mahorati va badiiy tafakkur rivojida ahamiyatini saqlab qolganligi aniqlandi. Ushbu tadqiqot ularning musiqiy merosini chuqur o‘rganish, nazariy va amaliy musiqaga qo‘shgan hissasini baholash hamda zamonaviy musiqiy pedagogik jarayonda qo‘llash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, N. **O**‘zbekiston musiqasi tarixi. Toshkent: O‘zbekiston, 2010.
2. Tursunov, S. Sharq musiqiy madaniyati va o‘rta asr musiqashunoslari. Toshkent: Fan, 2013.
3. Xolmatov, R. Maqom tizimi va musiqiy nazariya. Toshkent: Sharq, 2015.
4. Karimov, A. Hofizlar va bastakorlar: tarixiy va nazariy tahlil. Toshkent: Ilm, 2016.
5. Islomov, M. Xalq cholg‘ulari va Sharq musiqashunosligi. Toshkent: Sharq, 2014.
6. Rasulov, D. O‘rta asr musiqiy tafakkuri va ilmiy qarashlar. Toshkent: O‘zbekiston, 2011.
7. Sobirov, I. Maqom va musiqashunoslik: nazariy asoslar. Toshkent: Ilm, 2012.

8. Jumanov, F. Sharq musiqa merosi va pedagogik qarashlar. Toshkent: Fan, 2017.
9. Toshpulatov, O. O‘rta asr musiqashunoslarining merosi. Toshkent: Ilm, 2013.
10. Nazarov, B. Sharq bastakorligi va musiqashunoslik**.** Toshkent: Sharq, 2010.